

Renata Piros

Sprawozdanie z I Kongresu
Demograficznego w Polsce nt.
"Polska a Europa : procesy
demograficzne u progu XXI wieku",
Warszawa, 15.09.2001

Studia nad Rodziną 5/2 (9), 170-175

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rozdział drugi omawia problematykę stworzenia człowieka i jego upadku. Przedstawione zostały tam teksty z Księgi Rodzaju, opisujące bogactwo relacji pomiędzy kobietą i mężczyzną. Są tu szczegółowo przeanalizowane trzy pierwsze rozdziały Księgi Rodzaju. W trzecim rozdziale autor prezentuje inne teksty Starego Testamentu na temat rodziny, seksualności i miłości ludzkiej. Dokonany jest pobieżny przegląd poczynając od rodziny Abrahama, poprzez prawo Mojżeszowe, proroków, nauczanie mędrców Izraela, skończywszy na komentarzu do Pieśni nad Pieśniami.

W czwartym rozdziale przechodzimy do Nowego Testamentu. Zatytułowany jest on: „Królestwo Boże jest blisko – Ewangelie”. Ewangelie nie zawierają wykładu na temat seksualności, jednakże Chrystus zmienia diametralnie perspektywę patrzenia na tę problematykę. Jacques de Longeaux porusza tu takie tematy, jak: Chrystus Oblubieniec, małżeństwo i celibat, seksualność i Misterium Paschalne. W piątym rozdziale są przedstawione podstawowe teksty o małżeństwie i seksualności znajdujące się w Listach św. Pawła.

W zakończeniu autor przedstawia wnioski nasuwające się po lekturze tekstów biblijnych. Przypomina on, że Biblia prezentuje optymistyczną wizję płciowości ludzkiej, która jest chciana przez Boga i jest przedmiotem Jego błogosławieństwa. Pismo Święte wskazuje jednak na grzech, który jest źródłem przemocy i wszelkiego nieporządku w tej dziedzinie. Po upadku człowieka Bóg daje jednak obietnicę i nadzieję zbawienia, która jest spełniona w Osobie Chrystusa. To On przywraca związkowi mężczyzny i kobiety pierwotne piękno. Tak Stary, jak Nowy Testament kładą nacisk na przestrzeganie przykazań, które regulują dziedzinę płciowości człowieka dla jego własnego dobra. Prorocy uwypuklili znaczenie przymierza, wskazując na głębię miłości małżeńskiej. Tajemnica tej miłości najpełniej zrealizowała się w Chrystusie.

Autor książki jest kapłanem diecezji w Paryżu, wykładowcą teologii moralnej rodziny i jednocześnie wikariuszem w parafii, gdzie ma kontakt z wieloma małżeństwami. Ta niewielka książka warta jest przetłumaczenia na język polski. Mogłaby stanowić cenną pomoc na przykład w duszpasterstwie rodzin.

ks. Mieczysław Ozorowski

Sprawozdanie z I Kongresu Demograficznego w Polsce nt. „Polska a Europa. Procesy demograficzne w prognozie XXI wieku”, Warszawa, 15.09.2001.

Istotnym czynnikiem rozwoju współczesnego świata i Polski, obok procesów społecznych i kulturowych, są procesy demograficzne. Zorganizowanie po raz pierwszy w Polsce Kongresu Demograficznego, będącego przedsięwzięciem wieloetapowym, zaplanowanym na kolejne miesiące 2001 i 2002 roku, jest w wymiarze społeczno-politycznym faktem znaczącym.

Przed Kongresem postawiono następujące zadania:

- określenie stanu i perspektyw rozwoju demograficznego Polski;
- ustalenie charakteru, metod i środków polityki ludnościowej w Polsce u progu nowego wieku;
- dokonanie oceny dorobku demografii polskiej i sprecyzowanie potrzeb dalszego rozwoju metod badawczych i dydaktyki.

Organizatorzy Kongresu – Rządowa Rada Ludnościowa, Komitet Nauk Demograficznych PAN, Polskie Towarzystwo Demograficzne, Główny Urząd Statystyczny, United Nations Development Programme – zaprosili do udziału polityków, naukowców oraz stowarzyszenia, fundacje i organizacje społeczne.

Patronat nad Kongresem objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, zaś do Komitetu Honorowego Kongresu zaproszono: Premiera Rzeczypospolitej Polskiej Jerzego Buzka, Marszałków Sejmu i Senatu: Macieja Płażyńskiego i Alicję Grzeško-wiak oraz Prymasa Polski Kardynała Józefa Glempa.

Inauguracja Kongresu odbyła się w dniu 15 września 2001 roku w Gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie. Uczestników i gości Kongresu powitali: Michał Jagiełło – dyrektor Biblioteki Narodowej oraz prof. Zbigniew Strzelecki – przewodniczący Kongresu. Następnie odczytano przesłania do uczestników Kongresu wystosowane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i członków Komitetu Honorowego.

W dalszej części minister Jerzy Kropiwnicki – prezes Rządowego Centrum Studiów Strategicznych szeroko omówił tematykę społeczno-ekonomicznych tendencji starzenia się społeczeństwa. Katarzyna Mazela – dyrektor Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Rodziny, podkreśliła potrzebę promocji polityki prorodzinnej w związku z wyzwaniem demograficznymi. Tadeusz Toczyński – prezes Głównego Urzędu Statystycznego wskazał na znaczenie dla demografii badań statystycznych ukazujących przebieg procesów demograficznych. Badania te mogą być szczególnie pomocne dla formułowania wniosków i podejmowania odpowiednich decyzji prowadzących do stabilnej polityki ludnościowej. Marc Destanne de Bernis – Stały Koordynator Systemu ONZ w Polsce podkreślił, że w związku z postępującym procesem starzenia się społeczeństwa polskiego należy zwrócić uwagę na system ubezpieczeń zdrowotnych i społecznych.

W referacie programowym Komitetu Kongresu wygłoszonym przez prof. Zbigniewa Strzeleckiego – przewodniczącego Rządowej Rady Ludnościowej, zostały przedstawione główne tendencje, uwarunkowania oraz zmiany i prognozy dotyczące procesów demograficznych, a także założenia polityki ludnościowej. W Polsce obserwuje się zjawisko obniżania się częstości zawierania pierwszych małżeństw oraz odkładanie decyzji zawarcia związku małżeńskiego. Zjawiska te ograniczają proces tworzenia się nowych rodzin oraz wpływają na zmiany w zachowaniach prokreacyjnych. Przyczyny zmian tradycyjnych zachowań matrymonialnych związane są z dążeniem młodzieży do uzyskiwania wyższego statusu zawodowego, rosnącymi kosztami kształcenia, nasilającą się konkurencją na rynku pracy, postępującym roz-

warstwieniem dochodowym społeczeństwa, a także ze zmianami w hierarchii wartości i poszerzaniem się postaw indywidualizmu i relatywizmu etycznego.

Złożony proces zmian struktury wieku ludności Polski przedstawiają aktualne prognozy demograficzne. Najważniejsze przesłanki demograficzne dla polityki gospodarczej i społecznej, oparte na prognozie ludności do roku 2030, to zmniejszanie się liczby dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, a także młodzieży w wieku nauczania w szkołach średnich. Dane te winny zostać wykorzystane przy doskonaleniu programów nauczania, tworzeniu sieci szkół, a nade wszystko przy tworzeniu korzystnych warunków dla zakładania i biologicznego rozwoju nowych rodzin. Jest to bardzo istotne, gdyż do roku 2005 będzie wzrastać liczba osób w wieku 20-29 lat, czyli pokolenia o największej częstości zawierania małżeństw i zakładania rodzin. Jednocześnie znaczący przyrost ludności tej grupy wiekowej wiąże się z pragnieniem kontynuowania nauki w szkołach wyższych i wzrostem presji na rynek pracy. Fakty te powinny inspirować dynamiczny rozwój budownictwa mieszkaniowego, możliwości kształcenia w szkołach wyższych oraz tworzenie nowych miejsc pracy. Natomiast po roku 2010 należy oczekiwać zmniejszenia liczby ludności w wieku produkcyjnym. Wtedy też dynamicznie wzrośnie proces starzenia się polskiego społeczeństwa. Wówczas liczba osób w wieku emerytalnym wzrośnie o blisko 2 miliony, gdyż pokolenie powojennego wyżu demograficznego osiągnie wtedy wiek emerytalny.

Od 1992 roku ma miejsce w Polsce zjawisko systematycznego wydłużania się życia ludzkiego. Proces ten jest wynikiem zmniejszania się ryzyka zgonów zarówno dzieci, jak i przedwczesnego umierania osób dorosłych.

Migracje wewnętrzne w Polsce pozostają na niskim poziomie. Nowym zjawiskiem jest niewielki wzrost migracji z miasta na wieś. Wskazuje to, iż procesy transformacji osłabiły mobilność przestrzenną ludności.

Niespotykany wcześniej rozwój procesów demograficznych, istotnie różny od trendów lat osiemdziesiątych, znacznie wpłynął na zmianę struktury ludności według wieku. Odsetek dzieci i młodzieży wyraźnie uległ obniżeniu, wzrósł zaś odsetek osób starszych.

W obecnej sytuacji demograficznej na plan pierwszy wysuwa się potrzeba takiego pokierowania rytmem demograficznym, aby przywrócić prostą zastępowalność pokoleń. Proces ten, wymagający różnorodnych i harmonijnych działań we wszystkich sferach życia społeczno-ekonomicznego warunkuje niejako miejsce Polaków w Europie, które – jak stwierdził prof. Z. Strzelecki – zależy od mądrości obecnych i przyszłych pokoleń.

W czterech referatach, wygłoszonych przez reprezentantów warszawskiego środowiska naukowego, przewidzianych na sesję inauguracyjną, zostały zawarte treści dotyczące najważniejszych kwestii życia społecznego.

Temat „Ludność i gospodarka” podjęła prof. Janina Józwiak ze Szkoły Głównej Handlowej. Prelegentka wskazała między innymi na zależności pomiędzy roz-

wojem ekonomicznym i procesami ludnościowymi. Podkreśliła, że w nauce dokładniej opisany jest wpływ czynników ekonomicznych na zachowania i procesy demograficzne aniżeli wpływ procesów ludnościowych na wzrost gospodarczy. Tego wpływu się nie kwestionuje, lecz dla poprawnej jego oceny należy uwzględnić wiele elementów o charakterze jakościowym. Znaczące dla gospodarki konsekwencje mają takie zjawiska demograficzne jak: zmiana rozmiarów i struktury zasobów siły roboczej oraz zmiany związane z procesem starzenia się ludności. Ważnym czynnikiem wpływającym na stan rozwoju gospodarczego jest poziom wykształcenia społeczeństwa, dlatego trzeba inwestować w edukację rozumianą zarówno jako dobro publiczne, jak i prywatne.

„Sytuacja zdrowotna a rozwój demograficzny” – to temat wystąpienia prof. Witolda Zatońskiego, z Centrum Onkologii – Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie. Problemem Polski do 1991 roku była przedwczesna umieralność. Głównymi przyczynami śmierci były nowotwory, zgony nagłe i choroby krążenia. Duży wpływ na przedwczesną umieralność miało wówczas m. in. nadużywanie alkoholu oraz nadmierne palenie tytoniu. W ostatniej dekadzie ubiegłego wieku zaistniało wiele korzystnych zjawisk i prawie wszystkie wskaźniki zdrowotne uległy poprawie. Zgony ogółem na 1000 mieszkańców obniżyły się o blisko 10%. Współczynnik umieralności zmniejszył się we wszystkich grupach wiekowych, najbardziej jednak wśród niemowląt. Zmniejszenie się przedwczesnej umieralności w Polsce po roku 1991 wynika między innymi z faktu, że zdrowie staje się dla wielu Polaków ważną wartością. Mimo agresywnej reklamy spożycie tytoniu spada, a spożycie alkoholu nie wzrasta. Istotny wpływ na poprawę sytuacji zdrowotnej mają również zmiany w odżywianiu i styl życia. Wyraźnie widać to w procentowym zestawieniu wpływu czynników kształtujących zdrowie człowieka:

- genetyczne – 5-10%,
- środowiskowe – 5-10%,
- środowisko społeczne – 20-25%,
- medycyna naprawcza – 10-20%,
- styl życia – 40-60%.

Z powyższych danych wynika, iż bezspornie korzystne jest promowanie zdrowego stylu życia.

Prof. Józefina Hryniewicz, reprezentująca Uniwersytet Warszawski przedstawiła referat nt. „Rodzina i społeczeństwo”. Badania socjologiczne prowadzone w latach dziewięćdziesiątych wskazują na trwałą wartość rodziny i życia rodzinnego w hierarchii wartości polskiego społeczeństwa. Nie ma innej instytucji w społeczeństwie, która mogłaby zastąpić rodzinę. Rodzina pełni podstawową rolę w procesie rozwoju ludności i społeczeństwa poprzez swoje różnorodne funkcje: prokreacyjną, wychowawczą, opiekuńczą, socjalizacyjną oraz ekonomiczną. Rodzina stanowi w społeczeństwie podmiot autonomiczny. Jej integralności i suwerenności strzegą: religia, obyczaj, normy moralne i prawo.

Obraz polskiej rodziny wyłaniający się z badań socjologicznych jest niespójny w zestawieniu z danymi statystycznymi, a także z obrazem rodziny przedstawianym w mediach – sugerującym kryzys wartości rodzinnych. Czy zatem kryzys rodziny jest faktem, czy też mitem upowszechnionym w społeczeństwie? Czy badania wyrażają swoje aspiracje i marzenia, czy przedstawiają stan rzeczywisty? Zagadnienia te powinny być przedmiotem pogłębionych, systematycznych i wielostronnych badań.

„Etyczne aspekty polityki demograficznej” przedstawił ks. prof. Helmut Juros z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Polityka demograficzna jest naszą społeczną powinnością. Demografia i polityka ludnościowa zasługują dziś na większą uwagę społeczeństwa. W związku z aktualną sytuacją demograficzną trzeba odpowiedzieć na pytania: co wolno, co powinniśmy i co możemy uczynić? Odpowiedzialne społeczeństwo zastanawia się nad swoim rozwojem i podejmuje odpowiednie działania. Polityka ludnościowa państwa jest zależna od dominującej w państwie koncepcji etycznej. Społeczeństwo i władze państwowe mają obowiązek tak kształtować politykę, by sprzyjała rozwojowi społeczeństwa. Polityka demograficzna, stanowiąca element polityki rodzinnej i społecznej, powinna opierać się na wartościach podstawowych i zasadach społeczno-etycznych.

Po referatach nastąpiły prezentacje problemowe. Głos zabrało wiele osób podejmując kwestie sygnalizowane w referatach, bądź też wprowadzając nowe tematy, które będą mogły być omówione w ramach kongresowych seminariów i konferencji. Warto wymienić choćby niektóre z postulowanych zagadnień:

- troska o dobro narodu i jego tożsamość;
- poszukiwanie najlepszych rozwiązań problemu zdrowia dzieci i młodzieży (profilaktyka, zmiany w organizacji opieki zdrowotnej);
- prowadzenie nowych badań dotyczących zmian, jakie zachodzą w podstawowych procesach demograficznych;
- konieczność restrukturyzacji rynku pracy.

Całość obrad podsumował prof. Zbigniew Strzelecki. Powiedział, że na wiele pytań, szczególnie na temat uwarunkowań i skutków intensywnych zmian w procesach demograficznych i społecznych, nie możemy satysfakcjonująco odpowiedzieć. Fakt ten rodzi więc potrzebę zintegrowanych i wielodyscyplinarnych studiów i badań naukowych, których wyniki pozwolą na lepszą ocenę sytuacji i diagnozę na przyszłość. Temu celowi mają służyć również kolejne spotkania kongresowe, bowiem problematyka jest tak złożona, iż organizatorzy zdecydowali podzielić Kongres na cztery etapy, z których pierwszy, czyli zrelacjonowana wyżej sesja inauguracyjna już się odbył, kolejne zaś zostaną podjęte.

Etap drugi stanowić będzie cykl seminariów tematycznych poświęconych najważniejszym czynnikom rozwoju demograficznego Polski, w tym warunkom życia rodzin, zdrowia obywateli, edukacji, sytuacji mieszkaniowej, pracy, ekologii oraz czynnikom kulturowym.

Trzecia część składać się będzie z seminariów regionalnych poświęconych problemom demograficznym współczesnej Polski. Omawiane będą zagadnienia zaproponowane podczas pierwszej części Kongresu, z uwzględnieniem specyfiki regionów oraz tematy najbardziej istotne dla poszczególnych obszarów kraju.

Etap czwarty zaś stanowią będą trzydniowe obrady plenarne. W pierwszym dniu podjęty zostanie temat dotychczasowego rozwoju demograficznego Polski i jego uwarunkowań. Dzień drugi będzie poświęcony debacie nad perspektywami demograficznymi Polski w kontekście europejskim i światowym. Tematem wiodącym trzeciego dnia będzie demografia i polityka ludnościowa wobec wyzwań społeczności i przyszłości.

I Kongres Demograficzny powinien służyć sformułowaniu wniosków dla polityki ludnościowej oraz upowszechnieniu w społeczeństwie wiedzy o rozwoju ludności. Ciągłość pokoleń jest przecież niezbędnym warunkiem istnienia narodu i wyznacza niejako miejsce narodu i państwa polskiego we współczesnym świecie. Tym bardziej więc trzeba troszczyć się o to, by dzięki rzetelnie prowadzonym badaniom i prawdziwej ich interpretacji podejmować działania służące dobru społeczeństwa.

Renata Piros

Bibliografia artykułów z problematyką małżeństwa i rodziny w czasopiśmie „Ateneum Kapłańskie”¹

I. – Dokumenty papieskie

1. Jan Paweł II, Homilia Ojca Świętego na otwarciu Synodu Biskupów, AK 1981, R. 73, t. 96, z. 3(434), s. 340-342.
2. Jan Paweł II, Homilia Ojca Świętego na Mszy Świętej dla rodzin, AK 1981, R. 73, t. 96, z. 3(434), s. 457-461.
3. Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II. Rodzina w wielkiej wspólnotcie wierzących, AK 1981, R. 73, t. 96, z. 3(434), s. 485-490.
4. Jan Paweł II, Przemówienie Ojca Świętego na zamknięcie obrad Synodu Biskupów (wyjątki), AK 1981, R. 73, t. 96, z. 3(434), s. 491-494.
5. Paweł VI uczy. Przemówienie do Komitetu dla Spraw Rodziny, AK 1974, R. 66, t. 83, z. 3(395), s. 332-335.
6. Paweł VI uczy. Rodzina szkołą świętości, AK 1974, R. 66, t. 83, z. 3(395), s. 336-347.

¹ Bibliografia niniejsza jest kontynuacją opracowania zawartego w: SnR 2001, R. 5, nr 1, s. 204-210.